ԺԱՄԱՆԱԿ

ՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅՐԵՆԱՆՈՒԷՐ

21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — Ա. ՏԱՐԻ 1863 — ԹԻՒ 26

Կը հրատարակուի երկու շաբթը անգամ մը ՇԱԲԱԹ օրերը։
Բաժանորդագրութեան գինը տարեկան 3 ոսկի Մէճիտիէ կանխիկ։
Մէկ թիւը 4 ղրուշ։
[illegible] [illegible] [illegible] ճամբուն [illegible] [illegible] է։
Նամակագրութիւններն առաջին թուէն կ'ընդունին։
[illegible] է [illegible] պատասխան։

[illegible] Գործակալներն են.
ԶՄԻՒՌՆԻԱ. Գրիգոր աղա Պարթէզպանեան։
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Յակոբ աղա Նաղարբէկեան
ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Խաչատուր աղա Էլմասեան։
ԿԵՑԼԵ. Համբարձում աղա Գ. Աթանասեան։

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷԶՃԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՁՈՒԳԱԿԱՆ ԲԱՐԵՐԱՐԻ

(Շարունակութիւն և վերջ)

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ՄԱՀ ԵՒ ՓԱՌԱՒՈՐ ՀԱՆԴԷՍ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՊԷԶՃԵԱՆԻ

Պէզճեան բժշկաց խորհրդովը փոխեց իր բնակութեան տունը, և Փիշմիշեան Յովհաննէս աղային տունը գնաց նստաւ, որ ծովէ հեռու և բարձրաւանդակ տեղի մը վրայ շինուած էր։

Սուլթանը միշտ Պէզճեանի վրայ իր գութն ու սէրը ցուցնելու միջոցներէն ետ չէր կենար. անգամ մը իր նուագածուները խրկեց Պէզճեանն զբօսցնելու համար. ուրիշ անգամ մ'ալ ինք դարձեալ գնաց Պէզճեանի տունը, բայց զայն հոն չգտնելով, հարցուց իմացաւ որ բժշկաց անօրինութեամբը օդափոխութեան համար ուրիշ տուն գացեր է, հրաման ըրաւ որ Պէզճեանին գտնուած տեղը փառաւոր տուն մը շինուի արքունի գանձէն Պէզճեանի համար։ Գործաւորները լծուեցան, և գիշեր ու ցորեկ մեծ փութով շէնքն յառաջ կը տանէին, ճարտարապետն էր Յակոբ չէլէպի Տիւզեան, և հազիւ կէս եղած էր շէնքը, Պէզճեան կնքեց իր մահկանացու ընթացքը, ամէն հոգեւոր պարտաւորութիւնները առնելէն վերջը, **1834** *յունվարի* **3** *ին։*

Պէզճեանի մահուան լուրը կայծակի արագութեամբ հասաւ Պոլսոյ բոլոր բնակչաց ականջը. և հազարաւոր անձերու աչքերէն յորդառատ արտասուք հոսեցուց։ Տիւզեան Յակոբ չէլէպին առաւ Սուրէթը Հիւմայունը և ուրիշ պատուանշանները, և անձամբ տարաւ Սուլթանին առջև դրաւ, ծանուցանել ուզելով Պէզճեանի մահուան գոյժը։ Սուլթանն իմանալով մահը, ցաւեցաւ յոյժ, և ըսաւ, աւա՜ղ որ իմ հաւատարիմ ծառայս կորսնցուցի. և հրաման ըրաւ որ անոր յուղարկաւորութիւնը մեծահանդէս ըլլայ, և մարմինն ալ բերեն արքունի պալատին քովի նաւամատոյցէն նաւ դնեն, որ իր վերջի տեսութիւնն ընէ, և տանին թաղեն այն եկեղեցւոյն մէջ, ուր թաղուիլ խնդրած էր Պէզճեան, և ինք ալ հրամայած։

Տիւզեան եկաւ Սուլթանին կամքն իմացուց Հայ իշխանաւորաց։ Թաղման կարգը կատարուեցաւ. մարմինը դագաղի մէջ դրուեցաւ, որուն առջեւէն կ'երթային Ստեփաննոս Պատրիարք, Կարապետ և Աստուածատուր Արքեպիսկոպոսունք, երկու վարդապետք. երկու քահանայք, առանց շուրջառի. ետևէն Յակոբ չէլէպի, Ճանիկ և Երկանեան Յարութիւն ամիրայք, և դագաղին երկու կողմէն ալ հանգուցելոյն վեց սպասաւորները։

Նաւամատոյցը տարուեցաւ դագաղը, և առանց երգի նաւ դրուեցաւ. դագաղին երկու կողմը երկու քահանայք աւագերէց Մայր Եկեղեցւոյ Տէր Ռաքէլ, և Օրթագիւղի Տէր Պօղոս ծունկի նստան : Թիավարները ծանր ծանր քաշելով նաւակը, արքունի պալատին ծովեզերքին քովէն, յետոյ ընթացքը ուղղեցին դէպ ի Պօլիս. և Սուլթանն իր սենեակէն կը դիտէր դագաղակիր նաւակը, և բազմաթիւ յուղարկաւորներուն և ի տես եկողներուն նաւակաց բազմութիւնը :

Սարմինը Եէնիգաբու իր տունը տարուեցաւ. ուր բոլոր հոգևորականաց դասը պատրաստ կ'սպասէր. հոնկէ մեծ թափօր կազմուեցաւ. արքունական հրովարտակն առջևէն բարձրացուցած կը տանէր հանգուցելոյն սպասաւորը Լէմոնճեան Ստեփան : Եւ ո՜վ կրնայ թուել այն անհամար և խուռն բազմութիւնը, որ Եէնիքաբուէն մինչև Մայր Եկեղեցին լցուած էին, Հայ, Յոյն, Եւրոպացի և այլազգի, արք և կանայք : Թափօրը Մայր Եկեղեցւոյն մերձենալուն պէս, Յունաց եկեղեցականներէն երկու Մետրապոլիտ և Պատրիարքական փոխանորդը զգեստաւորուած և մոմեղէններով ընդ առաջ եկան աղօթելով։ Այսպէս մտան Մայր Եկեղեցին, ուր Կարապետ Արքեպիսկոպոսը բառաւորութեան բացաւ իր բերանը, և սքանչելի ու սրտաշարժ դամբանական մ'ըսաւ, արտասուալից աչօք, և միանգամայն բոլոր բազմութիւնը յարտասուս շարժելով. բայց ի վերջոյ նկատելով որ բազմութեան ձայնէն իր ձայնը լսելի ընել անկարելի պիտի ըլլայ, վերջացուց դամբանականը. թաղման կարգը կատարեցին, և Ս. Յարութեան տաճարին մէջ պատրաստուած գերեզմանին մէջ դրին Պէզճեանի մարմինը՝ անոր երկու սպասաւորները Թէլլի Յարութիւն և Փարսյեան Յովսէփ : Այսպէս վերջացաւ Պէզճեանի մարմնոյն յուղարկաւորութեան հանդէսը խիստ փառաւոր և նմանը չտեսնուած կերպով։

Հետևեալ Տապանագիրը՝ զոր ի դիմաց Մայր Եկեղեցւոյն շարադրած է Փէշտըմալճեան Գրիգոր Պատուելին՝ Պէզճեանի կենդանութեանը ատեն, և որ փորագրուած պատրաստ էր. Պէզճեանի մահուընէն ետքը քանի մը ամիրայից կեղծ երկիւղին համար սրբել տրուեցաւ, և ուրիշ համառօտ տապանագիր մը շինուեցաւ, ու այն փորագրուեցաւ. ուստի մենք ալ առաջինը ամբողջ հոս դնելէն յետոյ երկրորդն ալ կը հրատարակենք :

Հարսն մաքուր եմ ես ծագման Սօրն լուսոյ,
Արկեալ զինև բեհեղ սպիտակ Հոգւոյն սրբոյ :
Երկին յերկիր ցուցայ սքանչեալ ի զարդ շքեղ,
Յիս միշտ որպէս փեսայ Ճեմէ արփին անեղ :
Ունիմ անթիւ ծնունդ ծնեալ ժառանգ փառաց,
Որոց ջամբեմ մանուն հաց և բաժակ կենաց :
Բայց մեծ հրդեհ եղեալ անօք յառաջ ի վեր,
Այս սուրբ Տաճար կիզեալ եղև խոպան աւեր :
Տեառըն ողջոյն իմոյ Տէր Կարապետ Արքի,
Նստեալ ի լաց ի կոծ ողբայր որպէս այրի :
Բայց սիրտ նորին տխուր ուրախ եղև փութով,
Յորժամ փեսայս հզօր այց արար ինձ լիով :
Յորոց յորդւոց իմոց զվեհ Յարութիւն Պէզճեան,
Իշխան խոհեմ և փորձ պարծանք ազգին Հայկեան :
Արփի պայծառ ցուցաւ տրտմեալ սրտից բազմաց,
Բարիք նորա անբաւ զոր նա գաղտնի գործեաց :
Ահ. մի ինչ հոգար այնպէս շքեղ լինի,
Մինչ զի տես, սուրբ Հայր, այրին եղև բարի,
Նա ետ նորոգ տաճար շինել զայս սուրբ փառօք,
Որով եհաս յաւարտ շքնաղ քան զոր էր նախ :
Զանօթ, զգեստ նորոգ յաւէտ յոսկի յարծաթ
Կազմեաց բազում արօք ի զարդ ի գեղ զուարթ.
Խաչեալ պատկեր շքեղ, սկիհ, և խաչ, բուրվառ.
Քշոց, և ջահ, կանթեղ, վակաս և թագ պայծառ :
Ուրջառ, բազպան, ուրար, շապիկ ազնիւ ի տես,
Եւ այլ գործած Ճարտար, ոսկի և զարդ պէսպէս :
Շինեաց յիւրոց արդեանց երրեակ դպրոց ուսման
Որոց հաստատ կարգեաց կալ միշտ հաստատ հիմամբ :
Զգանձ տառի կենաց փոխեաց յերկնից կամար,
Մնալ ի կեանս անանց հոգւոյն իւրում պաշար :
Ոչ են այսչափ միայն գործքն բարեաց վեհիս,
Այլ են անթիւ ըստ չափ զոր նա արար յառաջ :
Ուստի ես Մայր բարի իրաւ վարկայ այժմիկ
Հանգչել յիմում ծոցի մարմնոյ որդւոյս այսմիկ :
Հայրս որ այց առնէք շիրմիս Ուխն մեծի,
Զայս քաջ ի միտ առէք զոր ձեզ անձայն խօսի.
Թաղել յայս սուրբ շիրմիս այր չէր արժան,
Սակայն զանէնչ սորա եկաց անման Արքայն.
Դիմանունք իմոյ մնաց յառնել պայծառ բարիս
Չէին վասն իմ փառաց այլ առ օգուտ Ազգիս.
Խնդրեմ ի ձէնջ միայն վասն իմ առ Տէր մաղթել
Մեղաց իմոց հաճոյն քաղցր գթով ներել.
Արդիւնք անբիծ գաւթին որ աստ ձօնի նուէր
Տեսեան փառաց վէհին լիցին և ինձ հրաւէր.
Աղօթք որ միշտ մատչին քաւիչ մարդկան մեղաց
Հասցեն մասն և բաժին հոգւոյս և իմ նախնեաց.
Սերունդ իմոյ տոհմին և իւր բարի համբաւ
Մինչ ի գալուստ փրկչին կեցցէ փառօք բազմաւ :

Այս տապանագրին տեղ յետոյ փորագրեցաւ հետևեալը, որ նոյնպէս Փէշտըմալճեան Պատուելիին յօրինածն է :

Ահա մեծագործ Այր անզուգական
Պարծն Պօլսոյ որդի պատուական.
Իշխան վեհափառ Յարութիւն Պէզճեան
Ազգօգուտ գործովք անմահ ի մահուան.
Գիտաց զատոր կեանս առաւել անցական
Մեծութիւն և փառք երազ ցնդական.
Իբրև ցանկացող կենացն անվախճան.
Մթերեաց իւր գանձ յերկնային խորան.
Ձեռն իւր տուաւ լեզու էր խոստման
Օգուտն Ազգի շահ օգտի իւրեան.
Որ խոկմամբ մահու որպէս խոհական
Շինեաց զայս շիրիմ ի կենդանութեան.
Ուր ամփոփեցաւ արդեամբք բազմաւան
Ի վաթսուն երեք ամին իւր լման :
Սա անշնման վերին յարկին բնակութեան
Բնակեաց ի գաւիթ տանս սրբութեան.
Բարերար Յիսուս հանգո յաւիտեան
Զհոգի ծառայիդ յերկնից քո խորան :
1834 Յունվար 5

Պէզճեանի կենսագրութեան մէջ յայտնի եղաւ Պէզճեանի ուշիմ խոհական և բանիբուն ըլլալը : Պէզճեանի այս յատկութիւնները աղէկ զգալու, և ՄԵԾ ՄԱՐԴ մ'էր ըսելուչափ անոր արժանիք տալու համար, հարկ է որ դէպ ետև Պէզճեանի ժամանակին երթանք, անոր ժամանակին մարդն ըլլանք, կամ գոնէ այն ժամանակին հանգամանքները նկատենք, որոնցմէ՝ աւելի աղէկ պիտի փայլի Պէզճեանի ոգին ու հանճարը։

Օսմանեան Պետութիւնը ի սկզբանէ անտի բացարձակ միապետական գրութեամբ կը կառավարուի։ Այս գրութեան հետ ժամանակին քաղաքականութիւնը, կամ թէ՝ գէթ Օսմանեան Տէրութիւնը Եւրոպիոյ քաղաքակրթութեան հետ վերաբերութիւն կամ որ և իցէ մտաւոր յարաբերութիւն մը չունենալը նկատելով. ի հարկէ դիւրաւ կը մակաբերենք նոյն ատենի հանգամանքներն ալ։ Պէզճեանի ատեն Թանզիմաթ չկար. և Սուլթան Մահմուտ իր կենաց մեծագոյն մասը Ենիչերիութեան դարուն մէջ անցուցեր էր, յետոյ. հազիւ թէ իր հզօր և աներկիւղ ազդեցութեամբը վերցուց ու բնաջինջ ըրաւ զայն։ Ենիչերիութեան ժամանակ կեանք, ինչք, պատիւ ապահով չէին. նոյն իսկ Սուլթաններն անգամ իրենց գահին վրայ ապահովութիւն չունէին. սակայն Սուլթան Մահմուտին՝ այն անվեհեր իշխանին միայն պահուած էր բռնաւոր Ենիչերիութիւնը ջնջելը, և Օսմանեան Տէրութիւնը նոր հիման վրայ բարեկարգելը, և այն օրէն՝ Եւրոպիոյ քաղաքակրթութեան ներընդունակ ընելը։

Մենք դիտաւորութիւն չունինք Ենիչերիութեան և այդ վիճակին հանգամանքները ու տարբերութիւնները մի առ մի հաշուել. բաւական է որ գիտնանք, ինչպէս վերն ըսինք, թէ Սուլթաններուն գահն անգամ ապահովութիւն չունէր. որմէ դիւրաւ կը հետևին ընդհանուր ժողովրդեան և արքունի պաշտօնակալաց վիճակը, և մանաւանդ Պէզճեանի նման Հայու մը արքունի գործերուն մէջ բարեհամբաւելուն. յառաջադիմելուն, և Սուլթան Մահմուտի նման հզօր իշխանի մը այնչափ սիրելի ըլլալուն հետ աճող ու զարգացող վտանգները։

Սուլթան Մահմուտ խիստ մարդ կ՚ըսուի սխալիլ. և պատմութենէն կրնանք նկատել թէ եղեր են այնպիսի անձինք, որոնք թէպէտ սիրելի էին Սուլթանին, սակայն չեն կրցեր այն սիրոյն պտուղը վայելել իրենց կենաց մինչև վերջին րոպէն. ինչպէս որ Պէզճեանին եղաւ, Սուլթանին այցելութիւնն անգամ իր հիւանդ անկողնոյն վերին ընդունելով. և մինչև անգամ մահուընէն ետքը իր ցուրտ մարմնովը ի տես Սուլթանին ներկայանալով։ Սարէթը Հիւմայուն բարձր պատուանշանը ընդունելէն յետոյ, հրաման տրուաւ Սուլթանէն որ արքունի պետական խորհուրդներուն ներկայ ըլլայ, նախարարական պատուով ձի և նաւակ գործածէ, և թէ ամէն օր պալատը գայ ու կերակուրը անուշէ։ Ռամազանի օր մ՚ալ Սուլթանն իր հետն առած Պէզճեանը շրջեցաւ շուկայի մէջ. ամէն տեսնողները ու լսողները զարմացան, և սկսան բոլորովին երկնչիլ և ակնածիլ Պէզճեանէ։ Սուլթան Մահմուտին անձնական յատկութիւններուն նկատմամբ կ՚ըսենք թէ այն ամէն շնորհքը որ Պէզճեան վայելեց իր վեհափառ Սուլթանէն, իր հաւատարիմ ծառայութեանց ու խոհականութեան ու ժրաջան գործունէութեան արդիւնքն են. և անոնցմով միայն արժանաւորութիւն ստացած էր այդ շնորհաց։

Քանի քանի բարձրաստիճան պաշտօնատարներու նախանձն արդեօք Պէզճեան շարժած է իր վրայ. քանի քանի անգամ արդեօք փորձութիւններէ ազատած է. մի թէ կարելի չէր որ օր մը կամ ինքը Պէզճեան զայրացընէր զՍուլթանը, կամ Սուլթանն ինքնին վշտահար անկէ, և ուրիշներ՝ որոնք համարձակութիւն և շնորհք ունէին երևալու Սուլթանին՝ Պէզճեանի նման. առիթ գտնէին քըսութիւն ընելու և այնպէս անուանարկ ընելու զՊէզճեան, որ գլխապարտ դատուէր. ասանկ հրաման մը բաւական էր որ ըլլար, ալ անդառնալի կ՚ըլլար. վասն զի Պէզճեանի հակառակորդները վայրկեան մ՚անգամ չէին կորսնցներ. և թող չէին տար որ Սուլթանը զղջալով վերադարձնէր իր հրամանը. բանը բանէն անցած պիտի ըլլար։ Հապա Պէզճեան ինչպէս այս երկիւղալից և վտանգաւոր վիճակները անցուցեր է. արդարև մեր զարմանքն ալ հոս է. և ապագայն աւելի պիտի զարմանայ, ու անշուշտ Պէզճեանի մեծ արժանաւորութիւն մը պիտի տայ։

Պէզճեանի ատեն հետզհետէ երևելի հանդիսացան, Սուլթանին սիրելի ըլլալով, նախ Հիւսէին Աղա փաշայն, յետոյ մեծ Վեզիրն Սելիմ փաշայն, յետոյ մեծ Սպարապետն Խիւսրէվ Մէհմէտ փաշայն, և ներքին Բարաուղորը Մուսթաֆա Աղայն. ասոնք ամէնքը մէյմէկ առիւծներ էին, բայց ինչպէս շահուեցան, Պէզճեան ինչպէս զանոնք իրեն յանկոյց, մանաւանդ որ լսած ալ ենք թէ Սուլթանը շատ անգամ իր ուրախութեան միջոցներուն՝ Պէզճեանին հրաման կուտայ եղեր որ կատակով վարուի անոնց հետ իր ներկայութեանը. ի հարկէ Սուլթանին ներկայութեանը՝ Վեզիրի կամ Սպարապետի պատիւ չպահուիր։ Պէզճեան ոչ միայն Սուլթանին կամքը կը ծառայէր, այլ այն բարձր պաշտօնէից սիրտն ալ շահիլ կը ջանար, թէպէտև միշտ անոնց քինախնդրութենէն կը խիթայր. ուստի իր ծառայութիւնները կը կրկնապատկէր, արթուն կը հըսկէր, խոնարհամիտ կը գտնուէր, և առաւել Աստուծոյ կը դիմէր. միայն Անոր յուսացած և Անկէ զօրացած կը գործէր. անոր համար խիստ երևելի հանդիսացաւ իր բարեգործութեանց մէջ. Եկեղեցիներ, դպրոցներ, հիւանդանոց կառուցանել, զանոնք զարդարել և պայծառ պահել, աղքատները կերակրել, Թշուառներու ցաւերը սրբել, վիճակնե տուանց բարեպաշտական ձեռնարկութեան որ չանցնել. այս էր իր կեանքը։ Իր խնամքը հաւասար էր ամենուն վրայ, խտրութիւն չունէր. իր դէմն եկողը նախ կը սաստէր, կը յանդիմանէր եւ կը դատապարտէր անգամ, բայց պահ մը ետքը այն թշուառը անյուսալի կերպով կը մխիթարէր. եւ ասոր համար իրմէ ողորմութիւն ակնկալողները կը ջանային որ զայրացնեն զինքը, եւ այսպէս մ'ուտելու բարերարութիւնն ունենան. վասն զի այսպակին անմիջական հետեւութիւնը բարութիւն, լաւութիւն եւ գթութիւն էր։ Որեւէ ազգերու վրայ ալ միօրինակ գթոտ էր, անանց աղքատաց ալ ոչ նուազ առատաձեռն էր։ Հեղենացւոց ապստամբութեան ժամանակ բաւական Յոյն մեծամեծներու կեանքն ազատեցուց. Յունաց Լանկայի Ա. Թորոս Նիկեղեցւոյն 12 մեծագին ոսկեղօծ եւ արծաթապատ Աւետարաններ նուիրեց։ Հայ Հռովմէականաց Գալաթիոյ մէջ Ս. Փրկիչ Նիկեղեցւոյն շինութեանը օգնեց. եւն եւն։

Ահա այս բարեպաշտական ընտիր գործերով, եւ աղքատասէր ու ազգասէր բնաւորութեամբը եւ հզօր ձեռնհասութեամբը, արքունական պատուով զարդարուած ըլլալուն մինչեւ իր կենաց վերջին օրն ալ իր փառքն ու պատիւը անաղարտ պահելով երեւելի եղաւ Պէզճեան, եւ արժանի մեր դարուն մեծ մարդըն Հայ ազգին համար կոչուելու, եւ մենք ալ շռայլութիւն մ'ըրած չենք ըլլար ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԶՈՒԳԱԿԱՆ ԲԱՐԵՐԱՐ կոչելով։ Անմահ է Պէզճեան իր անմահական գործերովը մեր մէջ, եւ անմահ պիտի մնայ ապագայ դարուց մէջ փառք ու պարծանք ըլլալով Հայ Ազգին, եւ օրինակ ու նախանձելի պատկեր խրախուսիչ այլոց։

Վէրզ.

— Դեկտ. 6 ուրբաթ օրը Ընդհանուր ժողով գումարուեցաւ Ազգային Պատրիարքարան, բայց մեծագոյն մաս ներկայ չըլլալուն օրինաւոր նիստ չհամարուեցաւ։ Ներկայ անդամոց կարծիքը միայն առնուեցաւ Ս. Երուսաղէմի խնդրոյն մասին, եւ յետոյ Տպագրական օրինաց վրայ խօսք բացուելով, հարցումներ եղան Քաղաքական ժողովին։ Ասոր վրայ վիճաբանութիւնը քիչ մը տաքցաւ, եւ Քաղաքական ժողովը ինքզինք անուղղակի կերպով ամբաստանութեան ներքեւ տեսնելով, վշտացաւ, վհատեցաւ, եւ անդամներէն մէկ քանին ժողովին ընթացքը դադարեալ կը համարուէին։ Այս անհամաձայնութեան վրայ, խնդիրն ալ անորոշ կերպարանքի մէջ Երեսփոխանները ցրուեցան. Դիւանը ուզեց թէպէտ Քաղաքական ժողովոյ վրայ վստահութեան քուէ խնդրել, սակայն ժողովը օրինաւոր նիստ չունենալուն, եւ ներկայ Երեսփոխանաց մէկ մասն ալ գացած ըլլալուն, ետ մնաց քուէն։

Ամենապատիւ Արքազան Պատրիարք Հայրը Կրօնական ժողով գումարեց դեկտ. 9 երկուշաբթի օրը, եւ անոր որոշմամբը դեկտ. 12 հինգշաբթի օրը Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովոց եւ Ընդհանուր ժողովոյ դիւանին անդամները խառն ժողովի հրաւիրեց։ Նոյն օրը խառն ժողովը բացուեցաւ, եւ Ընդհանուր ժողովին ատենագրութիւնը կարդացուելէն վերջը, սա երեք խնդիրը առաջ դրուեցաւ. 1. Երեսփոխան մը կրնա՞յ Քաղաքական ժողովը ամբաստանութեան ներքեւ ձգել. 2. Քաղաքական ժողովը երկու տարի ետքը տալիք համարատուութիւնը պարտաւո՞ր է ժամանակէն առաջ տալ. 3. Խնդրոյ նիւթէն դուրս խնդիր կրնա՞յ առաջարկուիլ ժողովին։

Ասոնց լուծումը տրուեցաւ Ընդ. ժողովոյ Ատենապետ Իփէնտիէն. Երեսփոխան մը ազատ է խնդրոյ նիւթէն դուրս առաջարկութիւն մ'ընելու, եւ Ընդ. ժողովն ալ ազատ՝ զայն մերժելու. ժամանակէ առաջ Քաղաքական ժողովէն խնդրուած բացատրութիւն մը Քաղաքական ժողովը պէտք է տայ, բայց ոչ անմիջապէս, այլ երբ որ պատշաճ դատէ։ Յետոյ Ատենապետ Իփէնտին կրկնեց թէ Քաղաքական ժողովը ամբաստանութեան ներքեւ ինկած չէ, ըստ որում ոչ ժողովն օրինաւոր նիստ ունէր, եւ ոչ Տպագրական օրինաց վրայ Ընդհ. ժողովը կարծիք մը յայտնեց. եւ Քաղաքական ժողովոյ Ատենապետ Պէյը ազատ էր բացատրութիւն տալու կամ չտալու. ուստի Քաղաքական ժողովը ինչ ընթացք որ ունէր, նոյնը կրնայ շարունակել, ամբաստանութեան տակ իյնալու ոչ տեղի տուած է, եւ ոչ ալ դադարելու առիթ ունի։

Այս բացատրութեանց վրայ Քաղաքական ժողովոյ ներկայ անդամք գոհ եղան, եւ Ամենապատիւ Արքազան Պատրիարք Հայրը Պահպանիչ ըսաւ, ու վերջացաւ Ատեանը։

— Մեռ-ոն հանդիսին համար Վարչութեան կողմանէ Տ. Դուռն գացած թղթերէն մէջ նշանակուած է թէ Մեռ-ոն մինչեւ իր դրին ուղղելու ապահովութիւն տալը՝ Լուսաւորչական կերպով դադրի։ Թուղթերուն այս առաջարկութեանը համեմատ կը լսենք որ Ն. Դուռը կանչուեր է Մեռ-ի տէրը Պ. Աւեձեանը, եւ պէտք եղած ապահովութիւնը անկէ ուզուեր է, եւ ինքը միայն պատասխանատու Մեռ-ին պարունակութեանը եւ ամէն յոզուածոյ ձանձրութը ծանուցուեր է Պ. Աւեձեանին։ Մենք այս լուր գիտենք, եւ ըստոյգ Մեռ-էն կրնանք ապսել, որպէս զի հասարակութեան մէջ տարածուած անհիմն լուրերը վերնան։

— Քարակէօփրիւկի եւ Պալատի խնդիրը վերջացաւ։ Երկուքն առանձին Թաղական խորհուրդներ պիտի ունենան, եւ Սալմաթոմրուք Սուլթան-Համամ եւ Էտիրնէ-քաբու թաղերը իրենց ժողովրդեան մեծագոյն քուէովը Քարակէօփրիւկի միացեալ թաղ հրատաբակուեցան ։

— Քաղաքական ժողովը Ատենադպրի փոխանորդի պէտքը զգալով, Մեծարգոյ Մամուրեան Մատթէոս աղան կարգեց որ Դիւանապետութեան պաշտօնին հետ նաև Ատենադպրի փոխանորդութեան գործը վարէ ։

* * *

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ Թ. ՆԻՍՏԻ ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆԷՆ ՔԱՂՈՒԱԾ

Գաւառական Յանձնաժողովոյ Գ. Նիստի տնօրէնութիւններէն հաւաքուած ։

— Թիւ 280 մահզէրագրութիւնը Գեղի գաւառին ժողովրդեան կողմէ դառն բողոքներ կը պարունակէ շատ մը տէրէպէկիներու դէմ, որ նոյն գաւառին 40 գիւղօրէից մէջ բռնաւոր տիրապետած են, և անոնց ձեռքէն անտանելի նեղութիւններ կը կրեն, և որոնց յականէ յանուանէ ցուցակն ալ ներկայացնելով կը խնդրեն որ թէ անոնց ձեռքէն ազատելու միջոցները 'ի գործ դրուին. և թէ Գերճանցի Տէվրիշ պէյը՝ որմէ գոհ են. իրենց երկրին միւտիր կարգուի ։ Յանձնաժողովս արժան կը դատէ Բ. Դրան թագրիր գրել ժողովրդեան կրած նեղութիւններուն վրայօք՝ յիշեալ բռնաւորաց ցուցակն ալ մէկտեղ մատուցանելով։ Իսկ նոր միւտիրի ընտրութիւնը Բ. Դրան որոշմանը թողլով՝ միայն խնդրել որ բանիբուն և արժանաւոր միւտիր մը կարգուի յիշեալ երկրին բռնաւորները զսպելու և ժողովրդեան անդորրութիւնը ապահովելու համար ։

— 276 Թուով՝ քանի մը խնդրագիրներ՝ Համշէնու ազգային կրած նեղութիւնները կը պատմեն. տեղւոյն առաջնորդ Պետրոս եպիսկոպոսին և քանի մը իշխաններու երեսէն ։ Յիշեալ Առաջնորդը և իշխաններն երկուքը՝ նախորդ խառն ժողովին օրով Պոլիս Ազգ. վարչութեան դիմելով, ժողովը՝ իրենց գործերուն պէտք եղած պաշտպանութիւնը ընելու յօժարեր է. բայց իրենց ալ խիստ պատուէր ըրած է, որ ժողովուրդը լաւ կառավարեն ։ Այսու ամենայնիւ անոնք մտիկ չընելով՝ մինչև հիմա ըրած չարութիւններէն ետ կեցած չեն ։ Յանձնաժողովս արժան կը դատէ առ այժմ նորէն խրատական ազդու նամակ գրել Առաջնորդին և իշխանաց. իմացունելով որ եթէ չի դադարին, բոլոր միջոցներու ձեռք պիտի զարնէ Ազգ. վարչութիւնը ։

— Թիւ 254 նամակը՝ որ Հալէպի Առաջնորդը գրած է Հայերէն և խօսքը Տաճկերէն լեզուաւ. կը յայտնէ թէ Քիլիս քաղաքին մօտերը՝ Մուսա Պէյլի ըսուած գիւղերէն Հիւանի օղլու անուն գիւղին մէջ վաճառականութիւն ընող Հոլած Յակոբ անուն Հայազգին սպաննուեր և բոլոր գոյքը յափշտակուեր է ։ Հալէպի կուսակալին դիմեր են, և անոր հրամանաւ Քիլիսի Գայմագամը քննութիւն ըրեր է, բայց մարդասպանները չի գտնուելով, կը խնդրեն որ յիշեալ գիւղացիներէն տուգանք առնելու համար արքունի հրամանագիր մը առնուի ։ Նաև Քիլիսի Պայրամեան Կարապետին կրած անիրաւութեան համար ալ առջի խրկած մահզէրագրութիւննին յիշեցնելով, պէտք եղածը անօրինել կը խնդրէ ։ Յանձնաժողովս արժան կը դատէ յիշեալ Առաջնորդին պատասխանել նախ՝ որ իր գրած նամակները Հայերէն գրէ ։ Բ. Մարդասպանութեան գործին համար տուգանք պահանջելու խնդիրնին օրինաւոր չէ, քանի որ մարդասպանները գտնուած և անոնց հետ դատ վարելով իրաւունքնին ապացուցած չեն ։ Նաև Պայրամեան Կարապետին գործին համար ալ թագրիր գրուած ըլլալը իմացունել ։

— Թիւ 260 աղերսագրով. Վանայ Անկշտան գիւղի պան- գուխտ ազգայինք գանգատելով իրենց գիւղակից Շէրիֆ անուն Մահմէտաղային չարագործութիւններէն, կը յայտնեն թէ անցեալները նոյն մարդը Պոլիս բերել տալով՝ մինչև աքսորագիր մատուցեր են Բ. Դուռը և դատաստանին վերջանալու վրայ է եղեր, չարագործը փախչելով՝ յանկարծ խոյս տուեր նորէն իւր տեղը դարձեր է ։ Հիմա կը խնդրեն որ գոնէ իրենց երկիրը դատ վարելու համար արքունի հրամանագիր մը առնուի ։ Յանձնաժողովս արժան կը դատէ յիշեալ աղերսաւորներէն նախ իրենց գանգատներուն ինչ ըլլալը քննել, և ապա հարկ եղածը անօրինել ։

— Թիւ 218 աղերսագրով. Վանցի Տէր Վարդանեան Մահտեսի Աստուածատուրը տարիէ առաջ Վանայ քանի մը գլխաւոր իշխաններուն հետ շահուց վերաբերեալ դատ ունենալուն պատճառաւ, Բ. Դուռը աղերսագիր և երաշխաւոր տալով զանոնք Կոստանդնուպոլիս բերել տալու համար հրամանագիր առնելը յիշելով. կը յայտնէ թէ Ազգ. նախորդ վարչութիւնը այս հրամանագրին գործադրութիւնը խափանել տուեր է 'ի շնորհս յիշեալ իշխանաց, և մինչև ցայսօր իւր դատը երեսի վրայ մնացեր է ։ Կը խնդրէ որ Քաղաքական ժողովը՝ նոյն սախները Պոլիս բերել տալու շնորհ ընէ իւր դատը տեսնելու համար ։ Յանձնաժողովս՝ այս խնդրոյն կարգադրութիւնը Քաղաքական ժողովին յանձնել պարտաւորած է, ըստ որում արդէն ծանուցած է այս խնդիրը ։

— Թիւ 229 մահզէրագրութիւնը, որ Սեբաստիոյ վիճակէն հասած է, կը յայտնէ թէ Օտապաշեան Թէքիլեահար Ստեփան անուն անձը՝ շատ տարիներէ 'ի վեր ընտանիքը անխնամ և երեսի վրայ թողլով՝ Պոլիս Պէշիքթաշի Քէօբրիւ պաշի բաղնիքը կը գտնուի, ուստի կը խնդրեն որ իր երկիրը դարձուի ։ Յանձնաժողովս արժան կը դատէ փոխանորդ Հայր սուրբին ձեռօք յիշեալ անձը բերել տալով յորդորել և իր երկիրը դարձունել ։

— Թիւ 19 և 272 երեք կտոր գրութիւններով նախ՝ Աղանեան Մահտեսի Համբարձում անուն անձը կը բողոքէ, որ Եւդոկիոյ մէջ եօթը եկեղեցի և երկու մեծակառոյց վանքեր գտնուելով, անոնց մեծ մասը թափուր և պարապ կեցած է ։ Իսկ Տէրտէրեան Պասմաճի Յարութիւն մէկը՝ որ շատ տարիներէ 'ի վեր Ս. Գէորգ եկեղեցւոյն հոգաբարձութիւնը կը վարէ եղեր առանց հաշիւ տալու, հիմա ելեր է այս հին և հաստատուն շէնքը փլցունելու և նորէն շինելու, որ հարիւր հազար ղուրուշի կարօտ է, և արդէն շինութեան հրովարտակին ալ վարչութեան միջոցաւ ձեռք բերած է եղեր ։ Ժողովուրդը դժգոհ է այս ձեռնարկութենէն. վասն զի ըլլալիք ծախքը աւելի օգտակար բանի կրնայ գործածուիլ. ուստի նոյն եկեղեցին փլցունելու գործը արգիլել կը խնդրէ ։ Իսկ Բ. և Գ. գրութիւններով Աղանեան Մահտեսի Յովհաննէս և Մանուկ աղաները՝ զատ զատ Սրբազան Պատրիարքը իրենցմէ տեղեկութիւն խնդրած ըլլալուն՝ կը պատասխանեն որ յիշեալ Աղանեան Մահտեսի Համբարձումի բողոքը սուտ և խռովարար է, թէ անտեղի է նոյն եկեղեցին կործանել, քանի որ նոր է են ։ Յանձնաժողովս՝ յիշեալ մանրամասն տեղեկութեանց համաձայն արժան կը դատէ Եւդոկիոյ Առաջնորդական փոխանորդին գրել, որ յիշեալ Ս. Գէորգ եկեղեցին փլցունելու թոյլ չտայ, և անոր շինութեան գործը առ այժմ կախ ձգէ, մինչև որ Սահմանադրական ազգային ժողովներ հաստատուին Եւդոկիոյ մէջ, և անոնց ձեռօք կարգադրուի ամէն բան ։ Իսկ թէ որ նոյն եկեղեցւոյն կացութիւնը վտանգաւոր է, պէտք է առժամանակեայ կերպով դարմանել զայն ։

— Թիւ 150, 203, 204, և 284 չորս կտոր մահզէրագրութիւնները, որ Խարբերդէն հասած են, մեծ մասամբ իրենց առաջնորդին վրայօք ջատագովութիւն կը պարունակեն. և անոր Կ. Պոլիս կանչուելուն դէմ ունեցած տժգոհութիւննին յայտնելով՝ կրկին իր վիճակը դառնալը կը խնդրեն. Թէ այլ և այլ խնդրոց համար Սամաթիոլեան Մարտար աղան իրենց կողմէ իբրև պատգամաւոր ղրկած են, և թէ Սամուէլեան Յարութիւն աղան ազգային անդամ կարգած են տեղական արքունի ժողովին. և անոր համար Բ. Դռնէն հրամանագիր մը կամ Արքունի յանձնարարական նամակ մը կը խնդրեն ։ Իսկ մէկ մասն ալ առաջնորդին վրայօք ամբաստանութիւն գրելով՝ չեն ուզեր որ իր պաշտօնին մէջ վերահաստատուի ։ Յանձնաժողովս *այս այլ և այլ խնդիրներուն վրայ խորհրդակցելով․ արժան կը դատի խորհրդոյս ազգային գաւառական ժողովոյն յայտնել, որ անզգալի արքունի ժողովին համար իրենց կողմէ անդամ ընտրուած Սամուէլեան Յարութիւն աղան առժամանակեայ կերպով կրնայ այս պաշտօնը շարունակել․ առ այժմ հրամանագիր կամ յանձնարարական նամակի պէտք չկայ․ թէ պէտք է սպասել որ Սահմանադրապէս ժողովներ հաստատուին․ և այսպիսի ընտրութիւնները օրինաւոր քուէարկութեամբ կատարուին․ հետևապէս ազգային գործերն ալ բարեկարգ ընթացքի մէջ մտնեն․ և այլն։ Իսկ առաջնորդին խնդրոյն գալով՝ Յանձնաժողովս արժան կը դատի այն խնդիրը՝ բուն կրօնական և քաղաքական նկատմամբ․ Մուշի վերաբերեալ խառն Մասնաժողովին տնօրէնութեանը յանձնել․ վասն զի այս առաջնորդն ալ մէկ կողմէն ջատագովութեան և միւս կողմէն ամբաստանութեան ներքև ինկած է․ և Մշոյ առաջնորդին պէս Բ․ Դանիէլ ալ ամբաստանուած և անոր հրամանաւը Կ․ Պօլիս կոչուած է։*

ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ

Շարունակութիւն և վերջ

34․ Թաղին մէջ ազգային նորոգ շինութիւն կամ շինուածոց նորոգութիւն պէտք եղած ատենը՝ նախ խորհրդականաց ժողովը Սահմանադրութեան 50դ յօդուածին համաձայն ամէն բան պիտի որոշէ, և շինութեան կամ նորոգութեան ամէն պարագաները գրի առնելով՝ գիւանի ստորագրութեամբը վաւերացեալ պիտի յանձնէ Ատենապետին, որ գործին կատարմանը աշխատելով եղած ծախսին տումարը պիտի բռնէ և ամէն շաբաթ ստակը տոմսակով խորհրդէն պիտի խնդրէ։

35․ Ատենապետին պաշտօնին թէ և խորհրդականաց ամէնն ալ օգնելու պարտաւոր են, բայց նաև քաղաքացի ազգայիններէն երկու հմուտ անձինք ալ ժողովով անոր օգնական պիտի որոշուին, զորոնք՝ միայն պէտք եղած ատեն խորհրդակցելու կամ իրեն օգնելու համար պիտի հրաւիրէ Ատենապետը, բայց գործին առաջնորդութիւնը միշտ իր վրայ պիտի ըլլայ։

5°. ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԹԱՂԱԿԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ

36․ Այս պաշտօնը ժողովով պիտի յանձնուի երեք խորհրդականաց, որոնց մէկը պիտի ըլլայ Գանձապետ, երկրորդը Համարակալ և երրորդը Եկամտից Տեսուչ։

37․ Գանձապետին պաշտօնն է Թաղական խորհրդին ձեռքը եկած եկամուտը գանձել և անոր հրամայած ծախսերուն ստակը վճարել։

38․ Գանձապետը Սնտուկի տումար մը պիտի ունենայ, որուն մէջ ամէն օր սնտուկը մտած և անկէ ելած ստակը պիտի նշանակէ։

39․ Գանձապետը որևէ ստակ գալու ըլլայ նէ, իր տումարին մէջ տեղն 'ի տեղը նշանակելով պիտի ընդունի և պահէ։

40․ Գանձապետը սնտուկէն ստակ հանելու համար, թէ որ վճարելիքը գործակալաց ամսական է, Համարակալին հետ պիտի բանակցի, և անոր տումարին մէջ նշանակուած ժողովին որոշմանը համեմատ պէտք եղածը պիտի վճարէ։ Իսկ ուրիշ որ և իցէ բանի համար՝ ժողովէն գիւանի ստորագրութեամբ վաւերացեալ հրամանագիր չառած՝ մարդու ստակ պիտի չտայ։

41․ Անխուսափելի պարագաներու մէջ Գանձապետը կրնայ առանց ժողովոյ հրամանագրի մարդու ստակ տալ, բայց պատասխանատուութիւնն իր վրայ է։ Ինքը տուած ստակին համարը ժողովին առաջին անգամ գումարուելուն պիտի ներկայացնէ և հրամանագիր պիտի ուզէ․ բայց թէ որ ժողովը եղածին հաճութիւն տալ պատշաճ չդատէ, կը պարտաւորի ստակը տուած տեղէն ետ առնել կամ իր քսակէն վճարել սնտուկին։

42․ Համարակալին պաշտօնն է, սնտուկին ելևմուտը հաշուել, և Թաղին բոլոր դրամական գործողութեանց կանոնաւոր տումար բռնել։

43․ Համարակալին բռնելու տումարներն են․ 1․ Օրական-տումար․ — Ասոր մէջ պիտի նշանակուի ամէն օրուան գործողութեան ամէնը՝ մանրամասն պարագաներով։ 2․ Մայր-Հաշուետումար․ — Ասոր մէջ Թաղին Սնտուկի Ընդհանուր հաշուէն զատ՝ բոլոր եկամուտներուն, ծախքերուն, պարտքերուն և ուրիշ ելմտական գործոց աղբիւրներուն զատ զատ հաշիւներ բացուելով, անկէ եղած գործողութիւնները պիտի արձանագրի։

44․ Համարակալը կը պարտաւորի ամէն երեք ամիս Մայրհաշուին ընդհանուր գործողութեանց Հաշուեկշիռը շինել և Սնտուկի մնացորդութեան միւս երկու գործակալներուն հետ ստուգելով և ստորագրելով՝ ներկայացնել Թաղական խորհրդին։

45․ Այս պաշտօնակալին պարտաւորութիւնն է Թաղին սեփհական ազգային կալուածներէն և Թաղական տուրքէն ըլլալիք եկամուտը ամփոփել և Գանձապետին յանձնել։

46․ Տեսուչը կալուածոց ամէն մէկին չէնքին անվնաս պահուելուն հոգ պիտի տանի, վարձու տրուելիքներուն համար վարձող գտնելու ջանք պիտի ընէ, և ժողովին առաջարկելով անոր որոշումը ինչ ըլլայ նէ, փութով կատարուելուն պէտք եղածը պիտի հոգայ, (քօնթրաթ ընել, երաշխաւոր առնել․ և այլն) և որոշեալ պայմանաժամերուն՝ տարեկան կամ ամսական վարձը ձեռք բերելու պիտի աշխատի։

47․ Թաղական տուրքը ժողովով ինչպէս որոշուի նէ, անոր համեմատ պէտք եղած անդորրագրերը պիտի պատրաստէ, և ժողովին ներկայացնելով կնքել տալէն ետքը, իր խորհրդական ընկերներուն գործակցութեամբը և կամ ժողովին հաճութեամբը դրսէն հաւաքիչներ բռնելով՝ տուրքը որոշեալ ժամանակին հաւաքելու փոյթ պիտի ընէ։

48․ Այս պաշտօնակալը իրեն գործողութեանց յատուկ տումար մը պիտի բռնէ, և կալուածներուն ու տուրքի վերաբերեալ ելևմտական պարագաները անոր մէջ պիտի արձանագրէ ·

49· Նոր պաշտօնին խորհրդականաց ամէնն ալ օգնելու պարտաւոր ըլլալնուն զատ, քաղաքային ազգայիններէն երեք գործունեայ անձինք ժողովով Օգնական պիտի որոշուին, զորոնք միայն պէտք եղած ատեն խորհրդակցելու կամ իրեն օգնելու համար պիտի հրաւիրէ Եկամտից–Տեսուչը · բայց գործոյն մասնաւոր հոգաբարձութիւնը միշտ իր վրայ պիտի ըլլայ ։

50· Անտուկի տնտեսութեան այս երեք պաշտօնակալները իրարու օգնութիւն միանգամայն և զգուշութիւն պիտի ընեն որ ելևմտից վարչութեան մէջ պակասութիւն չի պատահի ։

51· Երեք ամիսն անգամ մը իրենց մէջ հաշիւները պիտի նային ստուգեն և Հաշուեկշռային հետ մէկտեղ՝ Թաղին ելևմտից վիճակին վրայ պէտք եղած տեղեկութիւնները գրի առնելով պիտի ներկայացնեն Խորհրդին ։

6° ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ ԹԱՂԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ

52· Այս պաշտօնը ժողովով պիտի յանձնուի երեք խորհրդականաց · որոնց մէկը պիտի ըլլայ Խորհրդին ատենապետը, երկրորդը՝ ատենադպիրը և երրորդը՝ Տաճկերէնի տեղեակ և Վաքըֆի վերաբերեալ գործերու հմուտ մէկը, որ դուրսէն ալ կրնայ ըլլալ ·

53· Նոյն պաշտօնը պիտի ըլլայ Դիւանատան պահպանութիւնը և մէջի տումարներուն կանոնաւոր արձանագրութիւնը ։

54· Դիւանատան տումարներն են,

1· Թաղական խորհրդին ատենագրութիւնը ։ (Սահմ· 143) ։
2· Նոր Թղթակցութիւնը ·
3· Ազգահամարի տումարը · (Սահմ· 64) ·
4· Թաղին սեպհական ազգային կալուածոց արձանագրութիւնը ·
5· Եկեղեցիներուն և դպրոցներուն մէջի անօթ, զգեստ, գիրք և բոլոր ուրիշ կահ կարասեաց արձանագրութիւնը ·

55· Այս պաշտօնակալները ատենադպրին առաջնորդութեամբը և Խորհրդին գրագրին օգնական ունենալով, վերոյիշեալ տումարներուն կանոնաւոր արձանագրութեանը հոգ պիտի տանին, Ազգահամարի տումարէն ուզուած տեղեկութիւնները պիտի հանեն և վկայագրերը պիտի պատրաստեն, Վաքըֆի վերաբերեալ կալուածագրերը, են պիտի գրեն, Խորհրդին խրկելու նամակները, ծանուցագրերը ևն, պիտի պատրաստեն և ստորագրուելու կամ կնիք զարնուելու համար Ժողովին պիտի ներկայացնեն ։

56· Թաղին սեպհական ազգային կալուածոց հէօճէթները, սէնէտները, ֆէրմանները ևն, Թաղական խորհրդին ուղղեալ բոլոր գրութիւնները, վերոյիշեալ տումարներուն հետ մէկտեղ պիտի պահուին Դիւանատան մէջ, և անոնց անկորուստ և անվնաս պահուելուն պատասխանատու են Տեսչութեան պաշտօնակալ խորհրդականները ։

ԿՆԻՔ ԵՒ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

57· Թաղական խորհուրդը կնիք մը պիտի ունենայ, որ միշտ ժողովով պիտի գործածուի և ինչ բանի գործածուիլը ատենագրութեան մէջ պիտի յիշատակուի ։ Կնքին գործը լմննալուն պէս լաթի մը մէջ ծրարուելով՝ ատենապետը և ատենադպիրը իրենց անձնական կնքովը պիտի կնքեն, և ծրարը պիտի յանձնեն Գանձապետին որ՝ անտուկը պիտի պահէ ։ Առանց օրինաւոր ատեանի այս ծրարը պիտի չի բացուի, և ատենագրութեան մէջ չի յիշուելով կնիքը գործածուելու ըլլայ նէ, գործը ապօրինաւոր և գործողը անհաւատարիմ պիտի ճանչցուի, և պէտք եղածը պիտի տնօրինուի ։

58· Այս կնիքը պիտի գործածուի Խորհրդին կողմէն տրուած վկայագրերուն և անդորրագրերուն համար · իսկ Թղթակցութեան վերաբերեալ գրութիւնները և Ժողովին կողմէն Մատակարարին և Գանձապետին տրուած հրամանագրերը ՚ի դիմաց Խորհրդոյն, Ատենապետն ու Ատենադպիրը պիտի ստորագրեն ։

ՏԵՒՈՂՈՒԹԻՒՆ ՊԱՇՏՕՆԻ

59· Թաղական խորհրդին պաշտօնը պիտի տեւէ չորս տարի (Սահմ· 125) · բայց Դիւանի անդամոց և մասնաւոր պաշտօնակալ խորհրդականաց ընտրութիւնը տարին անգամ մը պիտի նորոգուի ։ Իսկ դրսէն գործակից–օգնական առնուած անձանց պաշտօնը մէկ տարի պիտի տեւէ ։

Մեծարգոյ Տէր ·

Դեկտ· 6 ուր· օր Թ· Նազարեան Նորահաստատ դպրոցի աշակերտուհեաց եռամսեայ հարցաքննութիւնը կատարեցաւ ՚ի ներկայութեան սրբակրօն Հարց և ուսումնական դասատուաց գոհացուցիչ կերպով ·

Քննուած ուսմունքներն էին մայր ուսմունք Քրիստոնէական, Ազգային Պատմութիւն, Հայ Քերականութիւն, Թըւաբանութիւն, Փռանսերէն, Երաժշտութիւն ձայնական, իսկ ի հանդէս եկած ձեռաց վաստակներն էին, Գեղագրութիւն, Գծագրութիւն, և այլոց նախնական ընթացքի գործեր ։

Յիշեալ ամսոյն 8 ին կիրակի օր պարգևաց բաշխման հանդէսը կատարեցաւ Արժանապատիւ Հարց, և հարիւրէն աւելի երևելի հանդիսականաց ներկայութեանը, որոց մեծ մասը Ազգին ժողովոյն ու խորհրդոյը անդամներէն և միւսները Ազգին ծանօթ ուսումնականներէ և խմբագիրներէ էին ։ Հանդէսը երգով մը սկսաւ, որուն անմիջապէս յաջորդեց Տնօրէնին ատենախօսութիւնը, զոր իբրև յիշեալ դպրոցին հաստատութեան նկարագիրը առ ձեզ կ'ուղղեմ Ազգայնոց հաղորդել բարեհաճելու ։ Ատենախօսութենէն վերջը թէև հարցափորձ մ'եղաւ աշակերտուհեաց, որմէ ետքը պարգևաց բաշխումն սկսաւ, և աւարտելէն վերջը դպրոցին էն յառաջադէմ և յամենայնի առաջին մրցանակաւոր աշակերտուհիներէն Ա· Յ· Իւթիւճեան համառօտ բայց գեղեցիկ ճառ մը կարդաց ամենուն շնորհակալութիւն ընծայելով ·

Մէկ քանի ներդաշնակ երգեր, նոյն միջոցին սրահին մէջ ամէնքը ոտքի վրայ կեցած ջերմ շնորհակալութիւններ տնօրէնէն, մասնաւորաց դպրոցներուն աւելնալուն և անոնց արդիւնքը ազգային դպրոցներու արդիւնքէն աւելի ըլլալուն վայօք խօսակցութիւններ տեղի ունեցան ։ Հանդիսականաց գոհացած ուրախութիւնն անբացատրելի էր ։

Ամսոյս 12 ին յատկապէս տիկնայց և օրիորդաց ներկայու-

Թեանը հարցափորձ մը կատարուեցաւ, որուն ներկայ էին աշակերտուհեաց մայրերէն շատերն և ուրիշ ազնուական ուսումնական քննիչներ։ Այս հարցափորձին մէջ նշանակութեան արժանի որ և սիրուն բանն այն է, որ աշակերտուհեաց ամէն ուսմունքներու քննիչներն իրենց սեռէն, այսինքն ուսումնական տիկիններէ և օրիորդներէ էին։ Նշանաւոր և քաղցր է Ազգիս համար ընթեռնուլ ներփակեալ ճառը, զոր ուսումնական անուանի օրիորդ մը համեցաւ ընթեռնուլ ի ներկայութեան հանդիսականաց և աշակերտուհեաց։ Ճառին ընթերցումէն վերջը դպրոցին վարժուհիին առաջարկութեամբը յատկապէս ձեռագործարի շուտով յառաջանալուն համար, տիկիններէ և անձնուէր օրիորդներէ ընկերութիւն մը կազմուելու հաւանութիւն առնուեցաւ. յուսալ եմք, որ այնին յաջողելը մանրապատմական Հանդէսիդ հաղորդելու բաղդն ունենամք։

* * *

Թ. Նազարեան դպրոցին օր քան զօր յառաջադիմութիւնը և բարեկարգութիւնը լսելով կը բերկրինք, և խրախոյս կուտանք Մեծարգոյ հիմնադիր Տնօրէնին յարատևելու իր ձեռնարկութեան մէջ. ապացուցանելու համար թէ մասնաւորաց դպրոցները ինչ առաւելութիւն և ինչ դիւրութիւն կ'ունենան հասարակ ազգային վարժարաններէն։

Օրիորդէն ճառը համառօտ ըլլալով կը փութանք այս անգամ հրատարակելու, և միանգամայն ըսելու թէ Գումքաբուի դրսի դպրոցին աշակերտուհիէ մը նոյն զգացումները լսել քաղցր է մեզի, վասնզի նոյն դպրոցին ջատագովներէն գտնուած ենք։ Իսկ Տնօրէնին ճառը յաջորդ թուով։

Հայկազեան Տիկնայք,

Նազարեան դպրոցին մէջ այսօր ձեր հետ ներկայանալու պատեհութիւնը, տարօրինակ ուրախութեամբ սիրտս յուզելով, անհնար է ինձ որ համբերեմ առանց քանի մը բան արտասանելու, ինձ, որ ես ալ դեռ քանի մ'ամիս առաջ այս պարկեշտատուն աշակերտուհեաց երջանիկ վիճակին ունէի բարեկարգ վարժարանի մը մէջ, որով փոքր 'ի շատէ ուսած եմ, թէ որչափ կարևոր է դաստիարակութիւնը մեր սեռին համար, որուն մեծ մասը դեռ տգիտութեան խաւարէն դուրս չէ ելած։

Հայ մայրերը թէ և ուշ զգացին իրենց նշանաւոր, մեծ և ազգային պակասութիւնը, սակայն արդի շարժումին յոյս կուտայ, թէ 'ի զուր գնացած անցեալը, շուտով պիտի բեղմնաւորի. այո, այն պակասութեան զգացումը երբ Հայ մայրերուն սրտէն ներս մտաւ, այն ատեն հայրենիք համոզուեցաւ, թէ ծագած է իր յոյսը պակսելու առաւօտը. և ո՞վ է այն յոյսը —Հայ կուսանք. բայց դպրոցի մէջ դաստիարակեալ կուսանք։ Մեր ազգային պակասութիւնները, մայրեր, ժամանակը պիտի ցուցնէ, թէ որչափ մեծ և դժուարաբոյժ են, զորս միայն դպրոցները կրնան բժշկել. ուրեմն Ազգն ալ իր շնորհակալութիւնը զլանալու չէ այն անհատներէն, որք աղջկանց համար դպրոցներ բանալու ծանր աշխատութիւնը յանձն առած են, որոնց մէկը կը սեպուի այսօր Նազարեան դպրոցին արգոյ Տնօրէնութիւնը։

Արդ ո՞ր մայրն է, որ չուրախանար հոս, իր որդւոյն բերնէն լսելով Աստուծոյ և Ազգին անունները, ու դէպ անոնց ունեցած պարտականութիւնները, տեսնելով ուսմանց մէջ քայլանելն և ձեռագործ արուեստից սկզբնաւորութիւնը, անոնք ալ դեռ չորս ամսոյ արդիւնք են, և այս սկզբնաւորութիւնը կը ցուցնէ, թէ Նազարեան դպրոցին ապագայն աւելի արդիւնաւէտ պիտի ըլլայ եթէ մայրերն պէտք եղած ձեռնտուութիւնը չը զլանան անկէ։

Ուրախութեամբ առա կը փութամ վերջին խօսքերս ուղղել ուսումնասէր քոյրերուս։

Ազնուաբարոյ աշակերտուհիք. Մարդկութիւնը դաստիարակութեան կարօտ է. միտքը գրուածի տակ պահուած ծրագ մ'է, մարդս նաւ մ'է, արդ նոյն ծրագն 'ի լոյս ընծայողը. և նոյն նաւը յաջող և ապահով նաւահանգիստի մէջ գնողը դաստիարակութիւն և ուսմունք են։ Ասոնք են միայն որ մեր թշուառ ազգին արտաքին կաթիլներ չը պիտի ցուցնեն. երանի է ձեզի, որ զուրկ չէք մնացած նոյն վայելքներէն. ջանքն ու աշխատութիւնը պիտի ցուցնէ օր մը ձեզի, թէ մարդ ինչ կ'ըլլայ անգիտութեան մէջ, և ինչ կ'ըլլայ դպրոցի մէջ. երանի թէ ընդհանուր ըլլար այս գիտութիւնը, և Նազարեան դպրոցն ալ ուրիշներուն պէս մահուան բաժակը չըմպէր. կանգուն մնան միշտ այսպիսի դպրոցները. ուր ամէն ուսմամբ Հայութիւն կը բուրեն. փա՜ռք անոր որ թողուլ իր մշտավառ կանթեղը տարի բոլորին կը վառէ. որուն լոյսը պիտի մնէ զիրքը բոլորին կերպարանափոխ ընելով.

Վաղեմի Աշակերտուհի
Ս. Փրկ. Վարժ. ու Գումքաբուի դրսի.
ԲԵՐՈՒՃԻԿ Ա. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մեծարգոյ Խմբագիր.

Մեղու հանդիսին 224 թուոյն մէջ «Սանուց ընկերութիւն 'ի Խասգիւղ». և «մին 'ի բաժանորդաց» ստորագրութեամբ նամակ մը կարդացինք. Գ. Նամակագիրը անորոշ ու սխալ տեղեկութիւններ տուեր էր Սանուց ընկերութեանս վրայ. ուստի կը փութանք հրատարակել յայտնել թէ ընկերութիւնս իր նպատակը և կանոնները ունի, զորս ամէն ընկերք գիտեն. բայց որովհետև մեծ և ազգածանօթ ընկերութիւն մը չէ. վասն որոյ իր կանոնները չէ հրատարակած. այլ միայն Ն. Վարժարանիս Ուսումնարանին մէջ տախտակի մը վրայ գրուած ու բացը դրուած են։ Դարձեալ ընկերութիւնս ամէն 6 ամիսը անգամ մը մայր—հաշիւ կը պատրաստէ ելից ու մտից. ու ամէն ընկերաց կը հաղորդէ նոյն հաշիւը։ Ընկերութեանս նպատակը ըստ իւր կարեաց ուսման յառաջադիմութեան որ և է կերպիւ նպաստել ըլլալով, արդէն փոքր ալ տալ սկսած է թանգարան մը հաստատելով, ուր պիտանի ու օգտակար գրքերը ըստ բաւականին դրուած յընթերցումն և 'ի զարգացումն մանց աշակերտաց. ընկերութիւնս իրեն խնամակալ մը կամ առաջնորդ մը ունի. այն է դպրոցիս տնօրէն մեծապատիւ Կարապետ աղա Զուխաճեան խոհական և պերճիմաստ անձը, որ պաշտպան կեցած է մեզ, ինչպէս նաև Թաղական խորհրդոյ մեծապատիւ Անդամք իսկ. որոց հովանեայն ներքև մեծնալու և յառաջանալու յոյս ունի մանկական ընկերութիւնս։

Կ'աղաչեմ, Մեծարգոյ Խմբագիր, այս նամակս Ձեր պատուական հանդիսին միջոցաւ հրատարակելու բարեհաճիք 'ի սէր Արդարութեան։

Մնամ են
1865. Դեկտ. 6 ՌՈՒԹԵՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
'ի Խասգիւղ. Աշակերտ. Ս. Ն. Վարժ. Խասգիւղի.

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ
ՄՈՒՍԱՅՔ ՄԱՍԵԱՑ
ՀԱՆԴԷՍ ԸՆԿԵՐԱՍԻՐԱԿԱՆ

Մեծարգոյ Արմենակ աղա Հայկունիին խմբագրութեամբ վերստին 'ի լոյս կ'ընծայուի այս ընտիր հանդէսը. բայց տարբեր սկզբամբք։ 3—4 տարի առաջ Մուսայք թատերական էր գլխաւորապէս, բայց հիմա բովանդակ ազգային ու քննադատական։ Կը յուսանք որ ընթերցասէր ազգայինք չեն զլանար իրենց ձեռնտուութիւնը առանձին հանդէսի մը, որուն խմբագիրը անձնուիրութիւն ուխտած է Ազգին։ Տարեկան գինն է 70 ղրշ.

ՏՆՕՐԷՆ = ԽՄԲԱԳԻՐ
ՍՏԵՓԱՆ Գ. ՊՕՂՈՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆՑ

Ի ՂԱԼԱԹԱ Կ. ՊՕԼՍՈՅ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ